

Література

1. Фрицюк В.А., Пахольчак Є.С., Фрицюк В.М. Розвиток мотивації професійного саморозвитку майбутніх бакалаврів хореографії в освітньому середовищі закладу вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Т. 29. 2023. С. 77-84
2. Сучасні танцювальні напрямки і стилі сучасної хореографії. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=bLrRkSygf2Q>
3. Дані Вінницької міської ради. URL: <https://vmr.gov.ua/>
4. Вінничанки стали чемпіонками Європи зі східних та сучасних танців. URL: <https://vitatv.com.ua/kultura/vinnichanky-staly-chempionkami-yevropy-zi>
5. Онлайн-заняття з хореографії. URL: <https://suspilne.media/21621-vinnicanka-provodit-onlajn-zanatta-zi-shidnih-tanciv/>
6. Індивідуальний підхід у хореографії. URL:<https://top20.ua/vn/tag/sovremennaya-horeografiya.html>
7. Різноманітність програм навчання танцям URL: <https://edusearch.com.ua/vn/catalog/category/shkoli-tanciv>

Велика С., м.Вінниця

здобувач ступеню вищої освіти «магістр»

КАНТАТА «ПОРИ РОКУ» ЛЮДМИЛИ ШУКАЙЛО: ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. У галузі дитячого виконавства завжди постає питання репертуару, а саме охоплення різних жанрових і стильових моделей. Обираючи об'єктом уваги кантату для дітей Л. Шукайло «Пори року», необхідно урахувати, що досягнення виконавцями задуму зазначеного опусу потребує аналітичного підходу. Осмислення жанрових особливостей кантати

робить необхідним з'ясування структури цього твору, який побудований за індивідуальним принципом втілення драматургічної ідеї циклізації.

Аналіз наукових публікацій. Є кілька досліджень про твори харківської композиторки. Так, статтю А. Мельник (2019) присвячено скрипковій мініатюрі композиторки на прикладі збірки «Десять п'єс для скрипки і фортепіано». Жанрово-стильові особливості фортепіанної музики вивчає О. Якимчук.

Мета статті – виявити жанрово-стильові аспекти кантати Л. Шукайло «Пори року» для дитячого хору на слова українських народних пісень.

Виклад основного матеріалу. Ім'я Людмили Шукайло посідає вагомим місце в історії вітчизняної музичної культури останньої третини ХХ–ХХІ ст. Вагому частину творчого доробку композиторки складають фортепіанні та камерно-інструментальні твори. Тому кантата «Пори року», яка виникла на основі українського фольклору, посідає окреме місце у творчості Л. Шукайло.

Кантата «Пори року» для дитячого (жіночого) хору написана на автентичні народні пісенні тексти календарного циклу у 1993 році.

Відомо, що календарні пісні – найдавніші в народних традиціях – мали магічне значення. Їхні мелодії мають дві складові: зовнішню – чуттєво-психологічну, що втілена у наспівах, і другу – глибоко закодовану у вигляді логікоритмічних фігур. Вони закорінені у підсвідомості і задля їхнього виявлення необхідно застосовувати спеціальні методики дешифровки (декодування) [2].

Необхідно зауважити, що крім власне календарних пісень, суворо регламентованих, до народного календаря були залучені й інші жанри музичного фольклору, які отримали тимчасову приналежність у межах річного календарного кола. До них відносяться сезонно приурочені ліричні й хороводні пісні; весільні пісні й плачі, що потрапили до календаря завдяки використанню в них відповідних ритуальних моделей. Тому серед текстів календарно-обрядових пісень можна виявити й тексти інших жанрів і структур – більш вільних і варіативних.

Тексти, обрані Л. Шукайло, відносяться саме до календарно приурочених пісень. І хоча в назвах деяких номерів є вказівка на певний жанр («Ой на

Купала», «Ой вже петрівка минається», «Ой весна весна – днем красна», в них присутні й інші жанрові ознаки, які виявляються як на рівні змісту, так і тексто-ритмічної структури.

Визначення авторкою жанру твору «кантата» апелює до надання тлумачення його особливостей. Нагадаємо, що кантата – це багаточастинний твір, у якому розташування частин відбувається за певними функціями: пролог, зав'язка дії, драматичне зіткнення, ліричне зосередження, епілог. Частини кантати, як правило, чергуються за принципом контрасту. У творі Л. Шукайло контраст зберігається на рівні темпо-ритму, чергування мажорного й мінорного ладів. Конфліктність, притаманна драматургічному розвитку відсутня. Натомість, вона замінена чергуванням (циклічністю) різних душевних станів, яким відповідають зміни пір року як цикли життя людини.

Кантата Л. Шукайло «Пори року» складається з восьми номерів. На відміну від кантат Л. Дичко «Чотири пори року», «Сонячне коло», у яких порядок частин побудований від «Весни» до «Зими», у кантаті Л. Шукайло макрочастини мають таку послідовність: «Літо», «Осінь», «Зима», «Весна». У цьому виявляється особливість авторської моделі побудови природного циклу. Говорячи про стильові особливості Л. Шукайло, дослідники визначають «виразність музичної мови, яка інтонаційно наближається до українського мелосу» [4, с.87].

Починається кантата купальською піснею «Ой на Купала», яка виконує функцію прологу. Купальські обряди належать до найтаємничіших феноменів традиційної культури. Помірний темп, мінорний лад, плавне чергування чверток і восьмих, поступове ущільнення хорової партитури створює таємничість купальської ночі. Змінний розмір посилює ефект несподіваності й загадковості народного свята Івана Купала.

Наступний номер «А ми рутоньку посієм» також належить до купальських пісень. Натомість вона має зовсім інший характер. Мажорний лад, жвавий характер, чергування чверток, восьмих, шістнадцятих, розгорнута хорова партитура надають музиці активного характеру, що визначає її як ігрову

пісню. «А ми рутоньку посієм» виконує драматургічну функцію зав'язки й початку подальшого розвитку.

За принципом контрасту з'являється наступний номер «Ой вже петрівка минається», що належить до жанру петрівочних пісень. Контраст тут виявлено на рівні ладу (d-moll), повільному темпі, зменшенні голосів у хоровій партитурі.

Ліричний настрій переходить до обжинкової пісні «В гору, сонінко, в гору», з якої складається частина «Осінь». Невелика за обсягом, вона виконує функцію ліричного центру кантати. Осінь традиційно пов'язується з ліричним меланхолійним настроєм. Перевага мінорної сфери звучання, гнучка організація метро-ритму, проведення мелодії верхніми голосами в терцію свідчить про концентрацію лірики в обжинковій пісні.

У третій частині «Зима» об'єднуються дві енергійні щедрівки, які виконують функцію подальшого розвитку подій. У щедрівці «Ой чи є, чи нема пан господар вдома» композиторка змінила мелодію заспіву, натомість приспів «Щедрий вечір» зберігає мелодію автентичного зразка.

Розширення четвертого куплету виправдане й драматургією розвитку, й текстом, і логікою фактурного розвитку. Це останній куплет, який композиторка змінила, щоби уникнути монотонного повторення коротких заспівів і приспівів. Використання ударних інструментів (коробочки й бубона) надає четвертому куплету ритмічної чіткості, святковості.

Святочна щедрівка «Го-го-го, коза» також є частиною давнього ритуалу переходу від старого року до нового. У щедрівках багато язичницьких елементів, до яких, без сумніву, належить міфічний персонаж кози. Колядники, які колядують, щедрують, разом з козою обходять будинки господарів з побажаннями («де коза ходить, там жито родить»), за що отримують гостинці (зазвичай їжу).

У щедрівки є певна ритмічна структура (5 + 5) з зупинкою на останньому складі і, як правило, дуже простою мелодією, яку з легкістю виконують і діти (часто вони й колядують, обходячи будинки у своєму селі).

Композиторка змінила ритмічну будову щедрівки на дві восьмих–три чвертки, що надає ритмічній організації більшої стійкості, значущості. Часте використання вигуків «Гой!», додавання звучання сопілки надає виконанню цього номера певної театралізації.

Ще один виразний прийом знайшла композиторка: в момент оживання кози, на слові «ожила» виписана фермата, яка, наче затримує увагу слухачів на оманливій дії колядників.

Четверта частина «Весна» завершує кантату. Вона, як і «Зима», складається з двох міні-частин. Дитяча гра «Розлилися води» звучить наче гімн, що символізує пробудження природи. Вигук «Гей!» у вигляді тонічного мажорного тризвуку звучить ствердно, урочисто. Тут чуємо й імітації голосів птахів («ку-ку», «тьох»). Пожвавлення руху восьмими («Діти квіти, весна красна, зілля зелененьке») відображає пробудження природи й життя.

Веснянка «Ой весна, весна – днем красна» віншує цінність життя, виконуючи функцію епілога. Веснянки, відзначаючись дійовістю й активністю, разом з тим мали в собі й елементи світлої лірики, жарту та гумору, що відбивали настрої людини у зв'язку з настанням тепла, весни, розквітом природи. Саме завдяки своєму життєствердному характеру багато пісень-танців, гаївок, веснянок відіграли особливу роль у житті народу. Для мелодій веснянок характерні дуже прості мелодії невеликого діапазону з багатьма повторами. Це пісні, які виконують за межами дому, гучні й виражено-ритуальні. Щільно викладена хорова фактура, висока теситура партитури, опора на тонічний мажорний тризвук, використання допоміжного хроматизму (dis) в мелодії надає музиці урочистого, святкового звучання. Створюючи такий настрій, композиторка застосовує сферу ля мажорної тональності (тональності з найбільшою кількістю дієзів у кантаті), тим самим посилюючи світлу сферу апофеозного звучання заключної частини кантати.

Висновки. Аналіз кантати для дитячого хору Л. Шукраїло «Пори року» дозволяє виділити особливості її музичної мови та зробити деякі узагальнення.

Отже, жанрові ознаки кантати виявляються тут як зміна (циклічність) частин. Контраст виявляється на рівні зміні темпів, ладів (мажор – мінор),

наявністю й чергуванням основних тривалостей. Конфлікт у межах частин відсутній, оскільки в філософській концепції самої кантати закладений принцип чергування пір року, а відтак – чергування етапів життя людини.

Література

1. Іваницький А. Обрядовий музичний фольклор Середньої Наддніпрянщини. Вінниця, 2015.
2. Мельник А.О. Скрипкова мініатюра в творчості Людмили Шукайло: особливості трактовки жанру. *Аспекти історичного музикознавства*. Харків. 2019. Вип.17. С. 102-115. URL : http://num.kharkiv.ua/share/aspekty/vypusk17/asp_17_7_melnik.pdf (дата звернення 12.04.2020).
3. Якимчук О. Традиції фортепіанних варіаційних циклів у «Симфонічних варіаціях» Людмили Шукайло. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 59. Т. 2. С. 163-167.
4. Якимчук О. Стильові риси фортепіанної творчості Людмили Шукайло. *KELM*. 2023. №1 (53). С. 84-88